

retenni tudó, alapos tájékozódás a problematikus kérdéskörökben, és az azzal együtt járó, sokszínű interpretációs potenciált mozgósítani képes, széleskörű diszkusszió. Láng Benedek *Mágia a középkorban* című könyve ezért izgalmas mű nemcsak

azoknak, akik a középkori Európa történelme és gondolatvilága iránt érdeklődnek, hanem mindenkinek, aki valamelyest is részt kíván venni a mágikus- ezoterikus tudásformák diszkurzív rehabilitációjában. Egyfelől a történeti-filológiai kíváncsiságon túlme-

nően is érdemes megismerni, hogy hogyan definiálták, értelmezték és minősítették a tanult mágia különböző típusait a 12. és a 15. század között, vagyis akkor, amikor a hosszú évszázadokig tartó teljes tiltás után – az arab kultúra inspiráló hatására – a mágia intézményes megítélése sokkal árnyaltabbá és összetettebbé vált. Tanulságos belelátni a korszak dilemmáiba, hiszen bármennyire is jelen van azokban a dogmatikai kontroll, sok szempontból még jelenkorunk számára is példaértékű az a folyamat, ahogyan a mágia tanulmányozása helyet kaphatott a kor legjelentősebb intézményeiben. Másfelől Láng Benedek metodológiai megjegyzései, illetve könyvének utószava – *A mágiakutatás ma* – egyértelművé teszik, hogy az európai egyetemeken jelenleg egyre kiterjed-

tebb, egyre alaposabb és egyre sokszínűbb kutatások és diszkussziók folynak a mágikus diskurzusok történetének feltárása és megértése céljából.

Ez a tény nem csak a szerző művét helyezi egy szélesebb kontextus-

ba. Ha belegondolunk abba, hogy a mágikus-okkult érdeklődés későközépkori, részleges intézményes rehabilitációja milyen nagy szerepet játszhatott a modern természettudományos gondolkodás kialakulásában (Giordano Bruno például a hermetikus má-

giában, Newton pedig az alkímiában volt jártas), akkor mindezek alapján – némi analógiás logikával – joggal remélhetjük a lehető legtermékenyebb szellemi inspirációkat jelenkorunk kulturális tendenciáitól.

SZOLCSÁNYI TIBOR

(Típotex Kiadó, Budapest, 2007,
164 oldal, 1950 Ft)

BENEDICT ANDERSON:

Elképzelt közösségek
Gondolatok a nacionalizmus
eredetéről és elterjedéséről

Benedict Anderson munkájának magyar kiadása nem keltett különösebb kritikai visszhangot, pedig va-

lóban hiánypótlónak tekinthető. A szerző brit szülők gyermekeként Kínában látta meg a napvilágot, s az Egyesült Államokban folytatott tanulmányai révén vált a délkelet-ázsiai térség szakértőjévé. Az 1983-ban publikált *Elképzelt közösségek* a nacionalizmus-kutatás alapműve, de számos más társadalomtudományi diszciplínára is jelentős hatást gyakorolt. A magyar fordítás megkétszerezte az eredeti előnye, hogy ennek következtében a '91-es javított kiadás alapján készülhetett, amely a főszerzővel korrekciók mellett két új fejezetet is tartalmaz.

A magyar olvasó számára az első nehézséget a „nacionalizmus” kifejezés-

nek az angolszász nyelvterületre jellemző használata jelentheti. Bár az alcím a nacionalizmus eredetének és elterjedésének vizsgálatát ígéri, Anderson voltaképpen a modern nemzeteszmény születését érti ez alatt. Finomabb fogalmi distinkció híján magának kell lefejtene a bevett pejoratív jelentésréteget: „Abban a korban, amikor haladó, kozmopolita (főleg európai?) értelmiségi rétegek általában a nacionalizmus [...] szinte patológikus karakterét, valamint a rasszizmussal való rokonságát hangsúlyozzák, hasznos, ha emlékeztetjük magunkat arra, hogy a nemzet szerepet, és gyakran mélyesen önfeláldozó szeretet is indukált.”

Anderson lehetőség szerint elfogultság és előítéletek nélkül (egyébiránt a nyugati marxizmushoz közel álló, de azt számos ponton kritikával illető elméleti perspektívából) igyekszik szemügyre venni ezen új társadalmi kötelekeket és erős érzelmi kötődéseket indukáló közösségi forma kialakulását. A nemzetet modern fejleménynek tekinti, amely olyan korábbi „elképzelt közösségeket”

váltott fel, mint a premodern vallási közösségek vagy a dinasztikus birodalmak (a szerző terminológiája szerint minden közösség „elképzelt”, melynek tagjai többségükben nem ismerik egymást személyesen, mégis összetartozóként tekintenek egymásra). A nemzet sajátossága, hogy miközben igen fiatal képződmény (a legtöbb európai nemzetállam létrejött a 19. századra tehető), tagjai ősiként, hosszú történeti múlttal rendelkezőként tételezik azt. Emellett jellemzően behatároltnak képzelek el: bármekkora nőjön is egy nemzet, határai nem tágíthatók addig, hogy az emberiség egészét lefedje, hiszen kontúrjai éppen abból adódnak, hogy rajta kívül, határain túl más nemzetek élnek.

A könyv a nemzetek születését a modern tér- és időtudat kialakulásához köti. E fogalmi változások mellett olyan további történelmi fejleményekre (és azok összjáté-

kára) volt szükség, mint a termelési viszonyok gyökeres megváltozása (kapitalizmus), a kommunikáció technológiájának átalakulása (nyomatás), valamint az emberiség nyelvi megosztottságának tapasztalata és sorsszerűségként való megélése (elsősorban a földrajzi felfedezések és a gyarmatbirodalmak kialakulása révén). Ami azonban igazán egyedivé teszi Anderson nézőpontját, az a nacionalizmussal kapcsolatos diskurzus *eurocentrikus* jellegének felismerése és kritikája. A szerző szerint a gyarmatokon, főként a kreol (nem európai születésű fehér) lakosság körében a nemzeti gondolat számos esetben korábban megfogalmazódott, mint az Óvilágban. A nacionalizmus európai, illetve ázsiai és amerikai változatainak összevetése fontos párhuzamokra világít rá; a hazai olvasók minden bizonnyal a 19. századi Magyarországon és Sziám összehasonlító elemzését találják majd a legérdekesebbnek.

Anderson szerint a nemzetek korszakának még koránt sincs vége, sőt „a nemzeti mivolt (*nation-ness*) korunk politikai életének legegységesebb legitím értéke”. Ha pedig ez valóban így van, akkor alapos, gazdag, vitára ingerlő könyve nem csak a szaktudósok figyelmébe ajánlható – különösen egy olyan országban, amelyben a nemzet mibenlétéről és szerepéről folytatott közéleti dialógus politikai oldalaktól függetlenül

szinte kizárólag leegyszerűsítő közhelyekre épül.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Sonkoly Gábor,
L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006,
192 oldal, 2000 Ft)

GÉCZI JÁNOS:

Az iskola kultúrája: nevelés és tudomány

Géczi János arra vállalkozik ebben a munkájában (korábban már összeállított *Pedagógiai tudásátadás* címmel egy tanulmánygyűjteményt), hogy főszerkesztőként áttekintse a rendszerváltás generálta személeti és intézményi mozgások eredményeképpen létrejött pedagógiai szakfolyóirat, az Iskolakultúra történetét. A kísérlet első számú célkitűzése bemutatni, mi indokolta a lap megjelenését a pedagógiai tárgyú folyóiratok piacán, milyen hiányt volt képes betölteni, miben specifikus a hasonló orgánumokhoz képest.

A szerző ambíciója alapvetően intézménytörténeti perspektívájú leírás: azt mutatja be, milyen intézményi változások hívták életre a lapot, milyen elvárásokat elégít ki, milyen (egyre változó) intézményi keretek közt működik, honnan toborozza szerzőit. A könyv legnagyobb részében azonban az egyes évfolyamok,